

ODRŽIVA EKONOMSKA VALORIZACIJA NP DURMITOR
(Izlaganje TOMA PAJOVIĆA – direktora NP “Durmitor”)

Poštovani učesnici Okruglog stola,
Dame i gospodo!

Nacionalni park „Durmitor“ zajedno sa basenom rijeke Tare uživa dvojakom međunarodnoj zaštiti. Naime Basen rijeke Tare , januara 1977.god uvršten je u listu rezervata biosfere u okviru programa, Čovjek i biosfera“ (MaB), a preostali dio Nacionalnog parka upisan je 1980.god. u listu svjetske prirodne baštine na osnovu Konvencije o zaštiti svjetske, kulturne i prirodne baštine.

Zbog takvih specifičnosti , i najvećeg ranga zaštite po međunarodnim konvencijama i nacionalnom zakonodavstvu , pitanje održivog korišćenja prirodnih i stvorenih resursa na ovom području se postavlja kao imperativ. Generalne smjernice održivog razvoja za ovaj region definisane su sa više dokumenata, ali naročitu pažnju zavređuju: „Strategija održivog razvoja za region centralne i sjeverne Crne Gore urađena od strane UNDP, i Master plan razvoja turizma Crne Gore do 2020.godine.

Shodno karakteru nacionalnog parka i njegovoj dvostukoj zaštiti, za ovaj park mogu se izdvojiti tri scenarija budućeg razvoja.

1. Razvoj usmjeren na strogu zaštitu
2. Razvoj usmjeren na turizam u skladu sa najvećim ekološkim standardima
3. Ukupan razvoj usmjeren na održivost

Nacionalni park „Durmitor“ poštuje kriterijume IUSN (Međunarodne unije za očuvanje prirode) za drugu kategoriju, koja su po njihovoj klasifikaciji „velika prirodna i kulturna dobra čija je svrha da se zaštite ekološki procesi velikih razmjera, uz komplementarne vrste i ekosisteme karakteristične za to područje, koje takođe predstavljaju temelj za ekološki i kulturološki usklađene mogućnosti za duhovne naučne, obrazovne i rekreativne aktivnosti posjetilaca“. U skladu sa konvencijom UN, koja ovaj prostor definiše kao svetsku prirodnu i kulturnu baštinu posebnog značaja, na prvo mjesto se postavlja zaštita biodiverziteta sa njegovom istaknutom ekološkom strukturom i podržavanje ekoloških procesa , uz promociju, održivo korišćenje i edukaciju o izvanrednim prirodnim vrijednostima i potencijalima ovog regiona.

Od gore pomenutih tri scenarija razvoja , Nacionalni park „Durmitor“ po postojećoj prostorno planoskoj dokumentaciji zadovoljava sva tri scenarija. Tako je po trenutno važećem PPPN, a tako bi trebalo da ostane i prilikom izrade novog, nacionalni park „Durmitor“ podijeljen je na tri zone zaštite:

I. zona. U zone sa strogom (apsolutnom) zaštitom uključeni su predjeli sa izuzetnim i univerzalnim značenjem , sačuvanog prirodnog stanja i izvanrednim ambijentalnim vrijednostima i pejzažnim izgledom

U ovu kategoriju spadaju specijalni prirodni rezervati: prašuma jele i smrče u slivu Mlinskog potoka (oko 10ha), šuma crnog bora Crna Poda (oko 20ha), Barno jezero sa okolinom (oko 5ha), Zabojsko jezero sa najužom okolinom (oko 10ha), sliv Škrčkih jezera sa užom dolinom Sušice kod Sušičkog jezera do Kanjona Tare (oko 2.360 ha) speleološki rezervat Surutka – Vjetrena brda (850 ha).

Ukupna površina pod strogom zaštitom iznosi oko 3.400 ha, što je oko 10% površine NP. Osnovna namjena ovih predjela je naučno – istraživačka i edukativna, a osnovni cilj je održavanje postojećih ekoloških procesa u neizmjenjenom stanju i održavanje raznovrsnosti genetskog fonda.

Naučno istraživačke i edukativne djelatnosti će se izvoditi prema jedinstvenom programu za teritoriju NP i uz posebne dozvole. U ovim prostorima je zabranjen neorganizovan pristup turistima, izgradnja i unušenje bilo kakvih promjena kao i iskorišćavanje bilo kog prirodnog izvora. Osim istraživačkih radova, za koje odobrenja daje uprava NP, uz predhodnu saglasnost Zavoda za zaštitu prirode, izuzetno se mogu odobriti aktivnosti na suzbijanju štete i oboljenja biljnog i životinjskog svijeta.

II. zona. Ova zona podrazumijeva posebnu zaštitu u sledećim djelovima NP Opšti rezervat prirode Crno jezero sa šumom u neposrednoj okolini (oko 800ha) i kanjon rijeke Tare, bez naselja; Tepca, Lever i Đurđevića Tare, Gornja i Donja Dobrilovina (oko 13.800ha).

Ova zona obuhvata, pored navedenih rezervata i svih spomenika prirode, kao i masiva Durmitora u užem smislu, sa prostornim travnatim površinama, gdje se srijeće veliki broj rijetkih i endemičnih florističkih elemenata, šume bora krivulja, zatim šumske komplekse Male Crne Gore i na prijelazu iz kanjona Tare u Durmitor, veliki broj ledničkih cirkova i valova, te veliki broj vrhova preko 2000m i geomorfoloških tvorevina. Tu je ujedno i veći broj staništa rijetke i endemične faune.

Zona ove posebne zaštite u manjem dijelu presijeca dolinu Sušice – put za Nedajno. Površina pod ovim zonama je oko 25.400ha, što iznosi oko 75% od površine NP. Zbog prostranosti ovih zona estetsko – pejzažnih vrijednosti i turističke privlačnosti, namijenjene su pored naučno-istraživačkim i vaspitno – obrazovnim aktivnostima, te za organizovanje turističke posjete izletnika, planinara, rekreativaca.

Dakle, dozvoljava se njihovo ograničeno i strogo kontrolisano korišćenje, koje može da omogući poboljšanje stanja ili prezentaciju bez posledica. Tako je u Kanjonu Tare omogućeno splavarenje i kajakaštvo, sportski ribolov te pješaćenje sa razgledanjem i fotografisanjem prirodnih fenomena.

III. zona. Ova zona obuhvata sve preostale djelove parka van I i II zone. Ukupna površina ove zone je 5.200ha, odnosno oko 15% površine NP. Na ovim prostorima su uglavnom sačuvane vrijednosti prirodnih elemenata, ali je prisutno antropogeno djelovanje, izraženo kroz naselja i određene aktivnosti kao što su: poljoprivreda, šumarstvo, turizam sa rekreacijom i saobraćajna i tehnička infrastruktura. U ovim zonama se dozvoljava selektivno i ograničeno korišćenje uz kontrolisane aktivnosti u prostoru, ako su usklađene sa funkcijom ili su vezane za tradicionalne oblike obavljanja djelatnosti ili stanovanja, uključujući i ograničenu turističku izgradnju. Ova zona će imati funkciju zaštite, doduše u nešto blažem obimu, ali sa ciljem da zaštiti I i II zonu od neposrednog uticaja. I u ovoj zoni će se štititi pejzažno-ambijentalne i estetske vrijednosti.

Na području NP je moguće vršiti razne naučno – istraživačke, sportske , rekreativne,turističke, privredne i ostale djelatnosti, ako to zakonom nije drugačije utvrđeno. Pri tom korišćenje parka treba da bude usaglašeno sa ciljevima zaštite i održivog razvoja.

Korišćenje NP u privredne svrhe je uslovljeno brojnim mjerama zaštite, koje će garantovati očuvanje i poboljšanje stanja prirodnih vrijednosti prostora. Zato razvoj privrednih djelatnosti mora biti usmjeren ka poboljšanju uslovi života i rada lokalnog stanovništva , a zatim ka stvaranju uslova za potpuniju ekonomsku valorizaciju Parka u pogledu snažnijeg doprinosa opštem prosperitetu šireg područja. Pri tom se mora voditi računa da se u Parku ne predimenzionišu privredne funkcije po sili logike i time ne potisne osnovana zaštitna funkcija.

Sa aspekta ekonomije , Nacionalni park se uvijek mora posmatrati sa dva aspekta. Prvi je princip ekonomske valorizacije prostora, a drugi je princip zaštite. Zaštita mora i treba da postoji , ali isto tako nesmije da bude kočnica razvoja i valorizacije prostora. Naprotiv zaštita treba da je u funkciji razvoja.

Dosadašnji nivo razvoja turizma doprinio je stvaranju fizionomije pojedinih djelova NP „Durmitor“ na turističkom tržištu. Shodno tome dosadašnji razvoj turizma kretao se u sledećim pravcima:

1. Boravišni turizam kroz izgradnju novih i rekonstrukciju postojećih smještajnih kapaciteta.
2. Sprintske rekreativni turizam sa ogromnim potencijalima za razvoj (izgradnja skijališta, sportskih i rekreativnih i dr. sadržaja) kao i uređenje prostora za sportski ribolov , sportskih i eko kampova.
3. Skijanje i planinarenje je razvijeno u određenoj mjeri ali nedovoljni kapaciteti kočice dalji razvoj skijanja.
4. Splavarenje kao ekskluzivna turistička ponuda na rijeci Tari na domaćem i inostranom tržištu što treba iskoristiti. Interesovanje za ovu vrstu avanturizma je u porastu mada ne tempom kojim bi željeli , međutim smatramo da se moramo čuvati od masivnog turizma u Kanjonu Tare jer bi se u tom slučaju turistička i ekonomska funkcija odvijale na štetu ekološke funkcije što nam ni u kom slučaju nije cilj, imajući u vidu činjenicu da je Crna Gora opredijeljena za koncept održivog razvoja , a to je i politika razvoja na području NP „Durmitor“ . NP „Durmitor“ je park otvorenog tipa koji podrazumijeva racionalnu i strogo kontrolisanu valorizaciju prirodnih vrijednosti.

Dalje razvoj turizma se kreće i u sledećim pravcima:

5. Seoski turizam u selima koja gravitiraju na prostoru NP „Durmitor“ , što znači da moramo više raditi na komunalnom i turističkom opremanju sela kao i na razvoju specifičnih programa ugostiteljstva , usluga i proizvodnje.
6. Tranzitni turizam se razvija a tome doprinijeće nova saobraćajnica Risan – Žabljak
7. Dječiji i omladinski turizam može da se razvija na području čitavog Nacionalnog parka sa tim da se obezbijede i posebni smještajni objekti.
8. Kulturno – manifestacioni turizam se razvija za sada u nedovoljnoj mjeri , a ovaj vid turizma predstavlja mogućnost za produžetak turističke sezone.

9. Izletnički turizam ima velike mogućnosti za razvoj u okviru NP „Durmitor“ i opštine Žabljak jer ovaj prostor obiluje izuzetnim prirodnim vrijednostima to su prije svega i prirodni resursi i lokacije kulturno – istorijskih spomenika.
10. Eko turizam može da se razvija na čitavom području Nacionalnog parka, s obzirom na potencijale.
11. Ribolovni turizam kroz izradu Programa posebnih mjera zaštite , izgradnju i opremanje prostora za ribolov.
12. Biciklizam unutar Nacionalnog parka koji je donekle razvijen što znači da moramao više raditi na uređenju biciklističkih staza.
13. Pješaćenje je izuzetno razvijeno kao dio turističke tražnje , obilježavanje pješćakih staza je osnova daljeg razvoja ovog vida aktivnosti turista.
14. Opštine na kojima gravitira NP „Durmitor“ treba da nastave i inteziviraju razvoj sektora usluga, posebno turizma s obzirom na prirodne potencijale (planine , jezera, rijeke, šume i dr.) kao i usluga u funkciji turizma. Pored turizma , poljoprivreda, šumarstva sa razvojem određene prerade je realan oslonac razvoja lokalnih ekonomija Durmitorskog područja.

U cilju aktiviranja ekološkog turizma tj. prirodnih ljepota Durmitora, seoskog turizma i promocije zdrave hrane neophodno je upotpuniti i/ili rekonstruisati sistem saobraćajnica koji obrazuju tkz. „Durmitorski prsten“ na relaciji: Žabljak – dobri do – Todorev do – Pišče- Trsa- Nedajno- Kanjon Sušice – Mala Crna Gora- Štuoc (Veliki i Mali) – Žabljak

Ovaj put bi otvorio planinu Durmitor sa svih strana što je od velikog značaja za pospešivanje turizma u ovom području . Veliki dio ovog putnog pravca na teritoriji opštine Žabljak postoji ali je neophodna njegova rekonstrukcija i dogradnja na pojedinim djelovima, naročito u kanjonu Sušice , oko Sušičkog jezera i na području KO Mala Crna Gora.

Mora se imati na umu da se ovaj prostor nalazi u okviru Nacionalnog parka „Durmitor“ i da se sve buduće turističke aktivnosti moraju podvesti pod strogi režim zaštite. Nakon rekonstrukcije i modernizacije ovim putnim pravcem će se odvijati intezivni izletnički turizam.

Poljoprivredna aktivnost predstavlja važnu djelatnost , ne samo po broju angažovanog stanovništva već i po prostoru koji zauzima i angažuje . Nadmorska visina i sastav (tla gdje prevladavaju krečnjaci i gdje su formirana uglavnom plitka zemljišta) određuje i vrstu poljoprivredne djelatnosti

Zato se najveći dio zemljišta koristi za stočarstvo tradicionalnog katunskog tipa, a zbog kratkog vegetacionog perioda, sužena je mogućnost gajenja određenih poljoprivrednih kultura.

Poljoprivreda je dio ukupnog turističkog potencijala u strategiji razvoja ruralnih prostora. Uloga poljoprivrede je multifunkcionalna , ona se javlja kao snadbjevač hranom, sirovinama i dodatnom radnom snagom; kao nosilac razvoja turizma, ali kao i motiv trurističkih kretanja ljudi. Specifična poljoprivredna proizvodnja, kakvu zahtijeva ekoturizam, može se odvijati u nekoliko pravaca. S jedne strane, to je

podržavanje identiteta pojedinih zona, kao bitan element kompatibilnog privrednog razvoja, i paralelno s tim proizvodnja hrane po metodama tzv organske poljoprivrede. Dakle , ti je sistem poljoprivredne proizvodnje, gdje su „ekonomski principi dovedeni u najbolji mogući sklad sa ekološkim zahtjevima“

U ambijentu prepoznatljivog lokalnog svojstva , sa izraženim gastronomskim specifikumom, ugostiteljska djelatnost je , takođe, sastavni dio turističke privrede ruralnih prostora. O važnosti tog segmenta turističke ponude svedoči sve razvijeniji oblik turističke motivisanosti, iz čega je proizašao i novi segment aktivnosti pod nazivom gastronomski turizam.

Turistička regija planina Durmitora i Sinjajevine sa rijekom Tarom i ekološka oaza u kojoj su očuvana priroda i ekstenzivni tradicionalni način privređivanja dobra osnova za proizvodnju kvalitetne hrane sa ekološkom oznakom i geografskim porijeklom , a razvoj materijalne baze turizma , hotelski kapaciteti (kako postojeći , tako i planirani) kao i smještajni kapaciteti u seoskim domaćinstvima biće, ne samo kruna razvojnog programa , već i posljednja karika održivog ruralnog razvoja. Kao značajan prirodni resurs ističe se veliki broj ljekovitog i jestivog bilja, te šumskih plodova.

PROBLEMI I OGRANIČENJA RAZVOJA

- Stanovništvo napušta područje okruženja, zaštitne zone i područje NP „Durmitor“ , proces je intezivan i traje sa različitom dinamikom, a analiza vitalnosti populacije ukazuje da određenim područjima prijeti gašenje;
- Demografska erozija ruralnog područja je izuzetno jaka – ovaj prostor za poslednjih 10 godina napustila 1/3 stanovništva ili oko 950 stanovnika;
- Prosječna brojnost domaćinstava tendencije i u stalnom je padu , a na određenim područjima je na pragu proste reprodukcije;
- Nivo razvijenosti posmatranog područja je nizak; Opštine koje ga okružuju ili su nerazvijene ili na nivou razvijenosti koja onemogućava emitovanje pozitivnih ekonomskih impulsa ka području Parka;
- Privatno vlasništvo nad zemljištem u okviru granica ili kontaktnim zonama Parka;
- Mreža naselja je disperzna, posječena veličina naselja je mala, infrastrukturno su osim u nekim područjima, slabo opremljena, društvena infrastruktura takođe je nezadovoljavajuća ;
- Nekontrolisana urbanizacija u naseljima u blizini Žabljaka
- Izgradnjom objekata čiji arhitektonski izraz i veličina odudaraju od lokalnih atraktivnih ambijentalnih vrijednosti, koje predstavljaju etnološku i nacionalnu vrijednost i značajnu turističku atrakciju.

POTENCIJALI I PREDUSLOVI RAZVOJA

Nacionalni parka raspolaže međunarodnom priznatim ekoprostorima koji odgovaraju strogim i sve više u svijetu vrednovanim eko – standardima UNESCO Lista Svjetske prirodne baštine i programa (M& B)

- Biodiverzitet prostora NP, zaštitne zone i šire okoline;
- Prirodne osobnosti prostora su poseban kvalitet i neiskorišćeni potencijal – Nacionalnog parka, niza lokaliteta izuzetne vrijednosti, sa prirodnim raritetima , sa zdravom i nezagađenom hranom, sa čistim vazduhom;
- Specifičan geomorfološki diverzitet;
- Mnoštvo hidrogeografskih objekata (rijeke, jezera, lokve)
- Šume i šumska staništa kao najznačajniji prirodni potencijal Parka;
- Bogastvo flore sa velikim brojem endemita i relikativnih vrsta;
- Razovrsna fauna, kao najaktraktivniji dio živog svijeta parka;
- Dalja istraživanja NP i okoline i mogućnost i izvjesnost značajnih i vrijednih otkrića , kako za sam NP tako i za nauku uopšte;
- Uključivanje NP u međunarodne programe finansiranja naučnih istraživanja i zaštite vrijednih , ali i ugroženih prostora;
- Uključivanje NP u međunarodne sisteme ekološkog razvoja i monitoringa ;
- Zaštita ambijentalnih i valorizacija kulturno-istoriskih vrijednosti područja kao komponente razvoja;
- Gradirana zaštita cjelokupnog prostora, vodeći računa o osnovnim namjenama odnosno međusobno usklađenom razvoju poljoprivrednog , šumskog građevinskog i posebno atraktivnog turističkog zemljišta, naročito u zaštitnoj zoni;
- Usklađivanje razvoja sa inperativom očuvanja prirode i zaštite životne sredine;
- Selektivno, organizovano i djelotvorno usmjeravanje ljudskih aktivnosti na čitavom prostoru, prilagođeno konkretnim uslovima, uz sprečavanje ekološke destrukcije;
- Strogo i precizno definisanje odvijanja različitih aktivnosti u NP i njegovoj zaštitnoj zoni;
- Područje posjeduje značajne površine šuma i pašnjaka koji omogućavaju razvoj specifičnih visokoekskluzivnih tipova poljoprivredne proizvodnje prezentacije zdrave hrane;
- Durmitorsko područje ima već potvrđene prirodne uslove za razvoj visokog turizma i relativno povoljan položaj u odnosu na glavne turističke tokove što u dužem vremenskom razvoju proširuje vrste i sadržaje razvojnih pravaca;
- Razvoj ovog područja , sa težištem ka visokom turizmu i specifičnim poljoprivrednim programima i zaštićenom i kvalitetnom ambijentu;
- Podudara se sa sva tri prioriteta pravca razvojne strategije Crne Gore kao ekološke države;
- Striktno i ograničeno branje i sakupljanje šumskih plodova, aromatičnog i ljekovitog bilja koji nisu pod posebnom zaštitom;

- Plantažno gajenje rijetkih i zaštićenih vrsta te organizovanje rasadničke proizvodnje;
- Mala privreda sa malim pogonima zasnovnim na preradi poljoprivrednih i ostalih plodova;
- Obnavljanje kućne radinosti;
- Druge privredne aktivnosti osim turizma, poljoprivrede i šumarstva, a prije svega one uslužnog tipa komplementarne sa turizmom i one od značaja za standard življenja lokalnog stanovništva (najam i servisiranje sportske i rekreativne opreme, specijalizovani vodiči, instruktori i animatori sportskih, rekreativnih, zabavnih i drugih aktivnosti, bebi siter servis namijenjen turistima sa djecom, foto i video studio, lokalna radio i TV stanica, muzejsko – galerijske postavke: etno-park, prirodnjačka zbirka, arboretum-alpinetum, izrada i prodaja suvenira, sportska i zabavna takmičenja, ljetnje škole i kursevi sa ekološkom tematikom, naučno – istraživački kampovi i škole, centar za mlade i sl.)

Imajući u vidu naprijed izneseno nameću se u pogledu modela razvoja kao zaključak opšti i posebni ciljevi razvoja.

Opšti cilj razvoja zaštite je:

Staranje uslova za održivi razvoj prirodnih i drugih dobara kao najznačajnijeg potencijala – što podrazumijeva da budu u funkciji razvoja NP „Durmitor“ (turizma, poljoprivrede, šumarstva, usluga i drugih kompatibilnih aktivnosti) i revitalizacije stanovništva.

U posebne ciljeve razvoja spadaju:

Oživljavanje i unapređivanje seoskih naselja koji imaju uslove za razvoj , kao uključivanje stanovništva u aktivnosti vezane za osnovne namjene (turizam, usluge i servisi, zdrava hrana, stočarstvo,prikupljanje prerade šumskih proizvoda i dr)

Unapređivanje razvoja međuopštinske , regionalne, međuregionalne i međunarodne ekonomske saradnje na razvoju tržišta;

Osposobljavanje zaposlenih u NP „Durmitor“ da odgovore zahtjevima efikasne administracije i rada na terenu.

Stvaranje uslova za ekonomsku valorizaciju osnovnih turističkih motiva, posebno brojnih prirodnih dobara(planine, jezera,rijeka), putem formiranja biznis centra , poboljšanja sistema otkupa (poljoprivrednih i šumskih proizvoda), izgradnje potrebnih usluga i servisa .

Unapređivanje sistema turističke organizacije i prezentacije turističkog potencijala;

Razvoj partnersta javnog i privatnog sektora.

Na kraju svakako donošenjem Prostornog Plana posebne posebne namjene za Durmitorsko područje kao i Prostornog plana NP „Durmitor“ stvoriće se formalne i planske pretpostavke za osmišljen razvoj , organizaciju i uređenje prostora Durmitora u skladu sa osnovnim razvojnim opredjeljenjima i principima održivog razvoja. Ovo znači da plan treba da definiše osnovni koncept namjene prostora, ranga centara i infrastrukturne opremljenosti koji će omogućiti zaštitu i valorizaciju prirodnih potencijala u funkciji odživog razvoja.

HVALA NA PAŽNJI !

